

EWA CHRZAN

Biblioteka Główna Uniwersytetu Gdańskiego/ Sopot

Unia Europejska... na Syberii – uwagi na temat wspólnego projektu politechniki w Kemerowie i uczelni krajów UE

Autorka uczestniczyła w projekcie TEMPUS TACIS „Unowocześnienie systemu bibliotecznego i usług w Politechnice (KuzSTU) w Kemerowie” jako „*candidate country invited consultant*”. Projekt miał na celu:

- podniesienie poziomu usług bibliecznych poprzez unowocześnienie systemu bibliotecznego (zainstalowanie oprogramowania VTLS)
- zainicjowanie współpracy między bibliotekami w Kemerowie

Cele miały zostać osiągnięte poprzez:

- szkolenia i warsztaty organizowane w bibliotece KuzSTU
- wyjazdy szkoleniowe do Exeter, Sheffield, Lund i Tomska.

Projekt zakończył się sukcesem – zainstalowano i wdrożono niezbędne moduły oprogramowania VTLS Virtua w bibliotece KuzSTU oraz wypracowano metody współpracy między wszystkimi bibliotekami miasta.

Oprogramowanie VTLS Virtua jest dużo nowocześniejsze niż używane wcześniej w tej bibliotece (jego funkcjonalność była bardziej ograniczona). Kluczowym zadaniem, które uwieńczono zostało sukcesem, była pomoc udzielona bibliotekarzom i informatykom, w wyniku której wdrożono całość oprogramowania Virtua. Instalacja systemu Virtua miała także wpływ na zmiany w strukturze biblioteki i wzrost jakości świadczonych przez nią usług.

Wszyscy uczestnicy projektu spotykali się na *Project Management Meetings*, które odbyły się kolejno w Exeter, Lund i Kemerowie. Spotkania te służyły podsumowaniu wykonanych prac i zaplanowaniu kolejnych działań. Bibliotekarze z KuzSTU mieli dodatkowo okazję do odwiedzenia bibliotek w Europie Zachodniej.

Projekt miał jeszcze jeden, ważny dla bibliotekarzy rosyjskich, aspekt: współpraca z partnerami z Europy Zachodniej dała im możliwość zapoznania się z najnowszymi standardami dotyczącymi bibliotekarstwa. Przy pełnym braku dostępu do zagranicznych książek i czasopism fachowych i braku możliwości uczestniczenia w konferencjach oraz szkoleniach było to dla nich nieocenioną pomocą służącą do podniesienia zawodowych kwalifikacji.

Wstęp

Pierwsza faza programu TEMPUS rozpoczęła się w 1990 r. Celem programu była pomoc w restrukturyzacji systemu szkolnictwa wyższego po zmianach polityczno-ekonomicznych, skierowana do krajów Europy Centralnej i Wschodniej. Wśród krajów objętych programem była Polska.

Program TEMPUS był kolejno odnawiany (TEMPUS II, TEMPUS IIbis, TEMPUS III: 2000-2006). W tej chwili główny nacisk położony jest na wspieranie współpracy

pomiędzy krajami europejskimi w zakresie szkolnictwa oraz propagowania idei poznania i zrozumienia różnic kulturowych.

TEMPUS III skierowany jest do 2 grup krajów – odbiorców: Wspólnoty Niepodległych Państw i Mongolii oraz do krajów Europy, które nie podpisały jeszcze umów stowarzyszeniowych z Unią Europejską: Albanii, Bośni i Hercegowiny, byłej Republiki Jugosławii – Macedonii.

Program TEMPUS III obejmuje:

- *Projekty Współpracy Międzyuczelnianej – Joint European Projects (JEP)*
- *Sieci Współpracy – Networking Projects (NP)*
- *Stypendia indywidualne – Individual Mobility Grants (IMG)*

Polska nie jest już beneficjentem tego programu, podobnie jak inne kraje Europy Środkowej i Wschodniej, które podpisały umowę stowarzyszeniową z Unią Europejską (tzw. candidate countries). Polskie uczelnie mogą jednak brać w nim udział na specjalnie określonych zasadach:

- polskie uczelnie/instytucje mogą uczestniczyć w projektach, ale tylko i wyłącznie pod warunkiem sfinansowania swojego udziału z własnych źródeł
- osoby indywidualne z Polski mogą w nich uczestniczyć w charakterze ekspertów. Ich udział jest finansowany z funduszy projektu po spełnieniu określonych warunków opisanych w „*Guide for Applicants*” (str. 29, 30-31, 33)
- polskie uczelnie mogą przyjmować indywidualnych stypendystów (jedynie pracowników uczelni, nie studentów) z krajów – beneficjentów programu TEMPUS III, którym w ramach *Individual Mobility Grants* zostanie przyznane stypendium.

Tak więc dla Polski – beneficjenta wcześniejszych programów, od roku 2001 zmienił się status: od tego czasu pracownicy uczelni wyższych mają służyć swoją wiedzą i wsparciem innym.

Projekt, w którym uczestniczyłam rozpoczął się właśnie w 2001 r.

Wszystko zaczęło się jednak wcześniej – pod koniec 1999 r. otrzymałam email od nieznanego mi zupełnie pana Simona Francisa z Wielkiej Brytanii. W liście tym proponował mi udział w projekcie TEMPUS, dotyczącym komputeryzacji biblioteki w Kemerowie, w Zachodniej Syberii. Nie analizując w pierwszym momencie źródeł informacji, które nakierowały uwagę Simona na mnie, postanowiłam podjąć decyzję: jechać czy nie jechać na Syberię. Tu niekwestionowanym autorytetem był ojciec (nota bene bibliotekarz z 50-letnim stażem) – Sybirak. Spędził na stepach Kazachstanu 6 lat (1940-1946), dokąd trafił ze Lwowa (w tym przypadku – nie z własnej woli). Odpowiedź była błyskawiczna i jednoznaczna: JECHAĆ! Bo to najpiękniejsze miejsce na świecie, no i ludzie tam wspaniali.

Odpisałam więc Simonowi potwierdzając udział w planowanym projekcie i zapytałam go jednocześnie, jak do mnie dotarł.

I tu okazało się, że jestem członkiem światowej organizacji: „library mafia”, gdzie wszyscy się znają i dużo o sobie wiedzą.

Od 1992 r. wdrażałam system VTLs w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Gdańskiego, współpracując w tym obszarze z wieloma kolegami w Polsce i na całym świecie. W tej

grupie była pani Kerstin Dahl, bibliotekarz systemowy z Biblioteki Uniwersyteckiej w Lund. Właśnie ona wcześniej współpracowała z Simonem Francisem przy podobnym projekcie, dotyczącym komputeryzacji biblioteki uniwersyteckiej w Tomsku. Do kolejnego projektu poleciła mnie – „za” przemawiała znajomość systemów VTLS i Virtua, oraz znajomość języka rosyjskiego.

Aplikacja do biura TEMPUS w Turynie, przygotowana przez Simona Francisa, została złożona w dniu 1 marca 2000 r. Tydzień wcześniej – 25 lutego – organizator otrzymał informację, że Uniwersytet w Sheffield, który miał być głównym partnerem w projekcie, z powodów zmian organizacyjnych nie będzie w stanie zagwarantować współpracy. W dniu 29 lutego 2000 r. Uniwersytet w Exeter (Wielka Brytania) przyjął na siebie tę funkcję wiążącą się z dużymi obciążeniami finansowymi. W tym okresie Uniwersytet w Exeter „gościł” 18 międzynarodowych projektów, między innymi dotyczących Mongolii, Uzbekistanu, Ukrainy i Rosji.

Pozostali instytucjonalni partnerzy projektu syberyjskiego to:

- Uniwersytet w Lund (Szwecja), reprezentowany przez Kerstin Dahl (Head of the Library Automation Department),
- SINTO – The Sheffield Information Organization, reprezentowana przez Carla Claytona, dyrektora,
- Uniwersytet w Tomsku (Rosja), reprezentowany przez Jewgienija Syntina, dyrektora biblioteki,
- Politechnika w Kemerowie (Rosja), reprezentowana przez Elenę Kidniczenko, dyrektora biblioteki.

Koordynatorem projektu był Simon Francis, w czasie trwania projektu zatrudniony przez Bibliotekę Uniwersytetu w Exeter jako *library consultant*. Dodatkowo ze strony Uniwersytetu w Exeter w projekcie uczestniczyli:

- Ron Delve, kwestor,
- Alasdair Paterson, dyrektor biblioteki.

Mój udział w projekcie nie był powiązany z macierzystą uczelnią: Uniwersytetem Gdańskim, gdzie pracuję w Bibliotece Głównej. Uczestniczyłam w nim jako „*candidate country invited consultant*”. Jako rekomendację podano m.in. znajomość systemu VTLS, języka angielskiego i rosyjskiego. Ujmujący był fakt, że przed rozpoczęciem prac Simon Francis odwiedził Bibliotekę Główną UG, dzięki czemu poznaliśmy się osobiście. Była to też okazja, aby oficjalnie o planach związanych z projektem poinformować dyrektora BG UG.

1. PROJEKT TEMPUS JEP No: 10027-95

Projekt TEMPUS JEP No: 10027-95 miał następujący tytuł: „*UPGRADING LIBRARY AUTOMATION SYSTEM & SERVICES AT KuzSTU*”¹, a jego celem było poprawienie jakości usług bibliotecznych kierowanych do użytkowników Biblioteki Politechniki w Kemerowie (Rosja) – poprzez unowocześnienie systemu komputerowego (polegające

¹ Kuzbas State Technical University

na instalacji i wdrożeniu systemu VTLIS Virtua) i uaktywnienie współpracy między wszystkimi bibliotekami w tym mieście.

Bibliotekę w Politechniki w Kemerowie opisują poniższe dane:

- 643 124 wol. druków zwartych
- 473 tytułów i 141843 wol. druków ciągłych
- 13 705 zarejestrowanych czytelników (na Politechnice kształci się ok. 23.000 studentów, pracuje ok. 720 naukowców)
- 6 filii
- w r. 2001 (początek projektu) Biblioteka wyposażona była w 13 komputerów PC dla bibliotekarzy i 13 – dla czytelników (dostęp do Internetu).

Politechnika w Kemerowie, jak wszystkie instytucje edukacyjne w Rosji, cierpi na brak środków finansowych, które pozwoliłyby rozwijać i wdrożyć nowe metody nauczania i studiowania. Władze uczelni widzą ważną rolę biblioteki w procesie unowocześniania form edukacji, co znalazło wyraz w przeznaczeniu funduszy na utworzenie czytelnicy internetowej, działającej przy Bibliotece. Dzięki podłączeniu biblioteki do sieci Internet pojawiła się możliwość kompleksowej komputeryzacji biblioteki.

Sposób kształcenia w Rosji jest bardzo tradycyjny: studenci czytają zalecone książki – stąd wymóg stawiany bibliotekom: kupować wiele egzemplarzy niezbędnych podręczników. Nie ma zwyczaju zalecanie szukania informacji „na temat”. Biblioteki posiadają w zbiorach przede wszystkim rosyjskie książki i wydawnictwa ciągłe. Praktycznie nie ma czasopism zagranicznych – tradycyjnych ani elektronicznych – na zakup których bibliotek po prostu nie stać. Biblioteki uniwersyteckie nie posiadają zbiorów wspomagających badania i rozwój naukowy pracowników i studentów. Z drugiej strony w ich zbiorach odnaleźć można książki zaspokajające bardziej popularne potrzeby czytelnicze: powieści, a nawet książki dla dzieci.

Funkcjonalność zautomatyzowanych systemów bibliotecznych stosowanych w Rosji jest bardzo ograniczona. Rosyjskie systemy nie obsługują całej gamy procesów bibliotecznych: gromadzenia, wypożyczeń, dostępu do informacji poprzez OPAC, itp. Systemy komputerowe służą przede wszystkim do tego, aby z ich pomocą drukować karty katalogowe. Tworzone bazy danych są wykorzystywane wyłącznie przez bibliotekarzy, w dodatku opisy dokumentów tworzone np. w oddziale gromadzenia służą tylko i wyłącznie pracownikom tego oddziału, a w oddziale opracowania dokumentowanie książki rozpoczyna się od nowa. Przy braku jakichkolwiek doświadczeń ze zintegrowanymi systemami bibliotecznymi i jednoczesnym brakiem środków na ich zakup i wdrożenie tylko pomoc z zagranicy umożliwia nowoczesną automatyzację rosyjskich bibliotek.

W Bibliotece Politechniki w Kemerowie używany był system rosyjski, ale bibliotekarze dostrzegali jego bardzo ograniczone, nawet przy najpełniejszym wdrożeniu, możliwości. Na taką ocenę niewątpliwie wpływ miały ich kontakty z bibliotekarzami z Uniwersytetu w Tomsku, którzy od r. 1998 stosowali system VTLIS. Uniwersytet w Tomsku był aktywnym uczestnikiem wielu krajowych i międzynarodowych programów, a jego biblioteka pełni rolę centrum metodycznego dla 45 bibliotek akademickich zachodniej Syberii.

Rekomendacja otrzymana od bibliotekarzy z Tomska skłoniła dyrekcję biblioteki w Kemerowie do podjęcia starań o zakup i instalację oprogramowania firmy VTLS Inc. Kontakt z Simonem Francisem na konferencji zainspirował obie strony do podjęcia wspólnych starań o grant z Unii Europejskiej.

Głównym celem projektu finansowanego ze środków TEMPUS miało być wdrożenie w Kemerowie najnowszej wersji systemu VTLS Virtua. Uzyskanie drugiego celu zaplanowano w dłuższej perspektywie czasowej: poprawa jakości kształcenia studentów Politechniki nastąpić miałyby poprzez umożliwienie dostępu do zarówno bardzo nielicznych, jak i rozproszonych w różnych bibliotekach Kemerowa zasobów książek i czasopism.

Oczekiwano również, iż dzięki projektowi wzmocni się i poszerzy współpraca między bibliotekami i uniwersytetami w całej Zachodniej Syberii.

SZCZEGÓŁOWY OPIS PROJEKTU

Aby uzyskane być mogły opisane powyżej cele w projekcie musiało być uwzględnione szereg uwarunkowań, związanych z sytuacją w bibliotece i wśród jej pracowników. W związku z tym otrzymane środki finansowe przeznaczono (poza zakupem licencji oprogramowania Virtua) także na:

- zorganizowanie kursu języka angielskiego dla bibliotekarzy (dokumentacja systemu Virtua dostępna jest w języku angielskim);
- zakup niezbędnego sprzętu komputerowego (PC-ty, drukarki, skanery kodu paskowego);
- konwersji do pełnego formatu MARC opisów bibliograficznych z dotychczasowych baz danych;
- przygotowanie rosyjskojęzycznych instrukcji i poradników dotyczących pracy w poszczególnych modułach systemu Virtua;
- wyjazdy szkoleniowe i praktyki.

Efektom podjętych prac miał być dostęp do katalogu online ze wszystkich czytelni w Bibliotece. Dzięki wdrożeniu modułu wypożyczalni poprawić się miała informacja o dostępności książek i wzrosnąć wydajność procesu obsługi czytelnika. Zdecydowanie podnieść się powinna jakość usług informacyjnych, zarządzanie zakupami i zamówieniami, a odciążenie części zespołu od tradycyjnych manualnych czynności pozwoliłoby na przesunięcie pracowników do obsługi czytelników (w oddziale informacji naukowej). W ten sposób biblioteka stałaby się faktycznie najważniejszą częścią uniwersyteckiej infrastruktury informacyjnej.

UCZESTNICZY

Uczestnicy projektu mieli przydzielone zadania:

Simon Francis koordynował wszystkie prace i szkolił dyrektorów bibliotek Kemerowa w zakresie nowoczesnego zarządzania;

Carl Clayton prowadził kilkustopniowe warsztaty dotyczące współpracy dla bibliotekarzy z różnych bibliotek Kemerowa;

Kerstin Dahl i ja pracowałyśmy zarówno z bibliotekarzami jak i z informatykami. Nasze zadania obejmowały między innymi:

- instalację systemu Virtua na serwerze Linux'owym (licencja na 16 użytkowników);
- ustawienie parametrów systemu umożliwiające rozpoczęcie prac w poszczególnych modułach;
- szkolenie informatyków i bibliotekarzy w zakresie formatów MARC, konfiguracji parametrów oprogramowania, pracy w systemie Virtua.

2. SPOSÓB REALIZACJI ZADAŃ

Jak widać istotną częścią projektu były kontakty pomiędzy bibliotekarzami z Europy i z Syberii. Liczne podróże podzielone zostały następująco:

1. podróże z Europy na Syberię
2. podróże z Syberii na do Europy
3. podróże z Kemerowa do Tomsku.

Ad 1

Dla dwojga spośród uczestniczących w projekcie Europejczyków (Carl Clayton i ja) było to pierwsze spotkanie z tą częścią świata. Trudno powiedzieć czego oczekiwałam w momencie gdy po raz pierwszy wylądowałam w Kemerowie. Miałam w głowie tradycyjną dla Polaka wizję Syberii: bardzo zimne miejsce, do którego przez stulecia zsyłano naszych rodaków i obywateli innych krajów Europy. Jedyne, co zobaczyłam po opuszczeniu samolotu, to ciemność (była 5 rano) i jakaś posępna wszechogarniająca melancholia. Ogromna rzeka (Tom) i tajga, wśród której zbudowano miasto. Był to maj i świt był bardzo chłodny. W ciągu dnia robiło się bardzo gorąco, średnia temperatura wnosila ok. 20°C i widać było, że tamtejsza przyroda musi wykonać cały cykl vegetacyjny w bardzo krótkim czasie. Kolejna wizyta – w październiku – pokazała, że w tym miesiącu zaczyna się już zima: temperatura spadała poniżej -10°C. A największym w tych podróżach zagrożeniem okazały się... kleszcze, z których ponad 50% jest nosicielami wirusa, wywołującego zapalenie opon mózgowych.

Kemerowo jest 500-tysięcznym miastem, zbudowanym ok. 1930 r. W zamyśle projektantów miało to być „miasto-ogród”, z siecią przecinających je szerokich, obsadzonych drzewami, alej. Zabudowa to przede wszystkim bloki (w stylu Nowej Huty w skali makro), a na przedmieściach – tradycyjne drewniane domki, bez jakichkolwiek wygód. Turystę z Europy (bardzo w tych stronach rzadkiego) spacerującego po mieście uderza brak jakichkolwiek obiektów sakralnych. Kemerowo jest miastem przemysłowym, sercem zagłębia węglowego KUZBAS – i w związku z tym jest to region bardzo ekologicznie skażony.

W Kemerowie byłam cztery razy: trzy pobyty były jednodobowe, a jeden – połączony z wizytą w Tomsku i wzięciem udziału w konferencji bibliotekarzy rosyjskich, dotyczącej automatyzacji bibliotek – trwał dwa tygodnie.

Każdy dzień pobytu w bibliotece wyglądał podobnie: codziennie rano wszyscy uczestnicy projektu spotykali się w gabinecie dyrektora, gdzie na bieżąco ustalano zadania

do wykonania. Jako osoby odpowiedzialne za szkolenie bibliotekarzy, razem z Kerstin Dahl pracowałyśmy przede wszystkim z tamtejszym bibliotekarzem systemowym: Tatiana Lusina, która łączyła ogromną pracowitość i wnikliwość z doskonałą znajomością języka angielskiego. Była to praktycznie jedyna osoba w bibliotece, z którą można było porozumieć się w tym języku. Tatiana pracowała także nad tworzeniem dokumentacji do systemu Virtua i formatów MARC w języku rosyjskim.

Pracę kończyliśmy codziennie ok. 18.00.

Chociaż czas spędziliśmy głównie w bibliotecznej pracowni internetowej, umożliwiono nam zwiedzenie biblioteki i kilku filii. Moich kolegów z Anglii i Szwecji uderzało to, że we wszystkich wizytowanych miejscach są magazyny zamknięte. Zamawianie książek odbywało się na podstawie informacji z katalogów kartkowych – mimo że bibliotekarze katalogowali książki w komputerze. Rzuciło się w oczy ogromne ubóstwo wyposażenia i bardzo, bardzo wysłużony księgozbiór. Praktycznie nie widzieliśmy w zbiorach nowych książek. Kuriozalny przepis, stanowiący, że kupić trzeba 100 egzemplarzy tytułu – lub nic, praktycznie uniemożliwia gromadzenie zbiorów. Te niedostatki nadrabiano ogromną dbałością o czystość i ustawianiem kwiatów wszędzie tam, gdzie było to możliwe.

Wyjątkiem w tym stałym rytmie dnia był udział w konferencji, zorganizowanej z okazji zakończenia projektu i połączonej ze spotkaniem dyrektorów bibliotek Zachodniej Syberii. Mieliśmy szansę opowiedzieć im o tym, co się dzieje w Europie w obszarze bibliotekarstwa akademickiego. O tym, co zrobiliśmy w Polsce, poinformowałam w referacie dotyczącym uruchomienia katalogu NUKAT i współpracy między polskimi bibliotekami akademickimi.

Gospodarze bardzo dbali o to, byśmy mieli atrakcyjnie wypełniony czas po pracy: m.in. zorganizowano rejs rzeką Tom, wycieczkę do Tomskiej Pisanicy, gdzie znajdują się rysunki naskalne sprzed 2 tysięcy lat, wizyty w Filharmonii, Operze i lokalnych muzeach. Towarzyszyli nam oczywiście koledzy z Kemerowa – dzięki temu nasze relacje stały się mniej oficjalne, i bliżej mogliśmy się poznać, rozmawiając o obyczajach, zmianach w Rosji, kłopotach i zmaganiach z codziennością – nie tylko bibliotekarzy, ale po prostu ludzi stamtąd.

Ad 2

Bardzo ważną częścią projektu były wizyty Rosjan w Europie Zachodniej – ja także miałam okazję w dwóch spośród nich uczestniczyć.

Osoby odpowiedzialne za projekt spotkały się w Exeter i Lund – aby odbyć tam doroczne spotkania, wymagane przez biuro TEMPUS: podsumowywano na nich dotychczasowy stan prac, analizowano strukturę i wysokość wydatków i planowano kolejne etapy działań. Zapoznawaliśmy się też z różnorakimi wytycznymi, zaleceniami i pytaniami z Brukseli, które kilkakrotnie spowodowały duży niepokój co do losów projektu.

Z wyjazdem do Exeter (grudzień 2001) połączony był krótki pobyt w Londynie, w czasie którego mogliśmy zwiedzić piękną, nowoczesną bibliotekę London School of Economics, zaprojektowaną przez Sir Normana Fostera i kameralną prywatną bibliotekę Klubu Biznesu. Termin wizyty zaplanowano tak, byśmy mogli oglądnąć ogromną wystawę, towarzyszącą dorocznej konferencji Online Information. Szybki spacer przez zimowy Oxford dopełnił wrażeń.

Zebranie w Bibliotece Uniwersyteckiej w Lund (sierpień 2002) dopasowano do terminu dorocznego Spotkania Europejskich Użytkowników Systemu VTLIS (Virtua). Dało to Rosjanom unikatową szansę poznania przedstawicieli firmy VTLIS Inc., z którymi mogli negocjować swój kontrakt (niewątpliwie to użytkownicy, którzy nie są w stanie stwierdzić, jak długo stać ich będzie na płacenie tzw. maintenance za używany software). Na spotkaniu bibliotekarze z Kemerowa poznali kilkudziesięciu kolegów z Hiszpanii, Szwecji, Polski, Szwajcarii i Słowacji, z którymi profesjonalne kontakty utrzymują do dziś.

Uniwersytet w Lund – partner projektu – stworzył kilku bibliotekarzom z Kemerowa możliwość odbycia stażu w bibliotece. Osoby te mogły zapoznać się z nowoczesnym sposobem pracy i zupełnie inną organizacją biblioteki (m.in. pełna komputeryzacja, wolny dostęp do zbiorów, mało sformalizowane stosunki służbowe).

Pobyty w Sheffield, zorganizowany specjalnie dla dyrektorów bibliotek z Kemerowa, umożliwił im zapoznanie się ze współpracą bibliotek w tym rejonie.

Wyjazdy te były dla Rosjan bardzo ważne z wielu powodów, także pozasłużbowych: dla większości z nich był to pierwszy w życiu pobyt w Europie i pierwszy w życiu pobyt poza Rosją. Organizacja tych wyjazdów była bardzo trudna: potrzebne były zaproszenia, wize i mnóstwo wyjazdów do Moskwy, aby otrzymać właściwe dokumenty. Widać było, że to wciąż kraj bardzo scentralizowany, a Syberia to w dalszym ciągu jakiś „koniec świata”, mimo że z Warszawy można tam być samolotem w ciągu 6 godzin!

Ad 3

Niemniejszą wagę przykładano do tego, aby wzmocnić więzi między biblioteką uniwersytecką w Tomsku i beneficjentem projektu – biblioteką w Kemerowie. Obie biblioteki wdrażały najnowocześniejszy w tej części Rosji system biblioteczny. Bibliotekarze z Tomska zaczęli proces komputeryzacji znacznie wcześniej, a ich doświadczenia okazały się bardzo pomocne dla kolegów z Kemerowa. Łączyły ich te same realia, ograniczenia i tradycja pracy – i właśnie przy przełamywaniu barier tradycyjnego myślenia o bibliotece ta współpraca była nieoceniona. Niuanse systemu polityczno-ekonomicznego, niezrozumiałe dla Europejczyków, łączyły rosyjskich fachowców, i wytyczały drogę, na której nasze doświadczenie nie było wystarczające.

EFEKTY PROJEKTU

W maju 2003 roku projekt został zakończony. Wszyscy spotkaliśmy się w Kemerowie, aby podsumować wspólną pracę.

W ciągu dwóch lat biblioteka rzeczywiście zmieniła swoje oblicze. Po przeniesieniu danych bibliograficznych ze starego systemu do systemu Virtua, udostępniono użytkownikom dostęp do katalogu online. Nowe nabytki były od razu katalogowane w programie Virtua. Z dnia na dzień wzrastała liczba aktualnych informacji o dostępności egzemplarzy. W magazynach rozpoczęto drukowanie rewersów na książki, które czytelnicy zamawiają z udostępnionych terminali.

Podwoiła się liczba komputerów PC w bibliotece: do dyspozycji czytelników było ich 26, a 21 – do użytku bibliotekarzy.

W tej chwili (kwiecień 2004 r.) testowany jest moduł gromadzenia i obsługi finansowej programu Virtua.

Dodać należy, że przez cały czas naszym działaniom towarzyszyło duże zainteresowanie władz uczelni. Na początku wynikało ono z faktu goszczenia przez bibliotekę partnerów z zagranicy, następnie jednak przerodziło się w prawdziwe zainteresowanie tą instytucją – co też zaliczyć można do pozytywnych efektów projektu.

3. PODSUMOWANIE

Projekt udowodnił, że przy wsparciu z zagranicy biblioteki Rosji są w stanie sprostać radykalnym – dla nich – zmianom. Bibliotekarze pokazali, że są otwarci na nowe idee, jednocześnie krytycznie zakreślali granice, których przekroczenie ich zdaniem nie jest na obecnym etapie potrzebne. Wdrożenie zintegrowanego systemu bibliotecznego najnowszej generacji to nie tylko kwestia przyswojenia najnowszych technologii. Proces ten zmusił bibliotekarzy do spojrzenia na dotychczasową organizację biblioteki. Bardzo szczelne do tej pory bariery między oddziałami biblioteki musiały być zniesione i bibliotekarze zaczęli uczyć się współpracy. Musieli także zweryfikować dotychczasowe metody obsługi użytkownika, doceniając ewolucję, jaką i on przechodzi.

W krótkim czasie trwania projektu otrzymaliśmy sygnały świadczące o tym, że użytkownicy – widząc komputeryzację biblioteki i doceniając nowe umiejętności bibliotekarzy – zaczęli ich znacznie bardziej szanować, widząc w nich kogoś więcej, niż tylko osobę stemplującą książki.

W obszarze współpracy między bibliotekami okazało się, że instytucjonalnie stoi ona na bardzo dobrym poziomie. Jednakże dopiero prosta inicjatywa, sponsorowana przez środki z projektu: wydanie broszurki-informatora o wszystkich bibliotekach, przybliżyła tę ideę do poziomu użytkowników – studentów i pracowników uczelni Kemerowa.

We wrześniu 2003 r. Simon Francis otrzymał pismo z biura TEMPUS z gratulacjami dotyczącymi osiągniętych rezultatów. Jako wysoko zadawalające i zgodne z najwyższymi standardami oceniono wszelkie podjęte działania. Szczególnie zadowolenie biura TEMPUS dotyczyło wdrożenia współpracy międzybibliotecznej. Raport dotyczący przebiegu i efektów projektu oraz wszelkie dokumenty finansowe zostały zaakceptowane. W związku z taką oceną Uniwersytet w Exeter, z którego budżetu finansowano wszystkie poczynania, otrzymał pełny zwrot poniesionych kosztów.

4. UWAGI KOŃCOWE

Jak wygląda bibliotekarstwo na Syberii z punktu widzenia europejskich bibliotekarzy? Zdumiewał nas profesjonalizm pracowników bibliotek, którzy nie mając dobrych zbiorów i środków technicznych świadczą usługi na najwyższym możliwym poziomie. Jednakże pod wieloma względami nie dają rady nadążyć za tym, co we współczesnym bibliotekarstwie jest już codziennością. Z braku zarówno możliwości wyjazdów na konferencje, szkolenia, wymianę, jak i braku literatury, bibliotekarze w Rosji są odizolowani

od nowoczesnej teorii i praktyki. Działają wewnątrz bardzo konserwatywnego i nieelastycznego systemu, który nie wymusza, co więcej – nie umożliwia żadnych radykalnych zmian. Pełne pokrycie funduszu osobowego (i niskie koszty płacy) przy braku środków na wszystko inne powodują, że nie opłaca się automatyzować bibliotek: zaoszczędzone na etatach pieniądze i tak nie mogłyby być przeznaczone na rozwój księgozbioru czy unowocześnienie infrastruktury.

5. MÓJ UDZIAŁ W PROJEKCIE

Pisząc referat zwróciłam się do Simona Francisa z prośbą o wypowiedź, czy mój udział w projekcie wniósł do niego „nową wartość”, której być może nie było w podobnym, wcześniejszym projekcie związanym z biblioteką w Tomsku. Jego zdaniem Polakom jest zdecydowanie łatwiej – niż Anglikom czy Szwedom – zrozumieć specyfikę bibliotek rosyjskich. W tym obszarze moja pomoc przyspieszała pracę – szybciej znajdowaliśmy „złoty środek”, zarówno analizując metody zarządzania i organizacji pracy, jak i typując do wdrażania kolejność modułów Virtua.

Bardzo starałam się używać języka rosyjskiego (na początku było to niezmiernie trudne), co – wg Simona Francisa – korzystnie oddziaływało na cały zespół, poszerzając grono osób, z którym nawiązywaliśmy bezpośrednie kontakty.

Simon dodał, że poza tymi profesjonalnymi korzyściami były jeszcze inne: osoby z Europy Wschodniej mają doświadczenia obce Europejczykom z Zachodu: żyliśmy przez wiele lat na bezpośredniej orbicie Związku Radzieckiego i polityczne konotacje powodowały, że o ludziach stamtąd myśleliśmy w sposób stereotypowy – jako o twórcach systemu bardziej, niż o mogących budzić zainteresowanie sąsiadach.

Udział w projekcie TEMPUS pozwolił mi – i innym specjalistom z Europy Wschodniej – poznać rzeczywistość post-radzieckiej Rosji i poznać ludzi w sposób, który w przeszłości nie był możliwy.

Mogę potwierdzić słuszność tej uwagi Simona Francisa: jednym z kluczowych profitów, wnikających z udziału w projekcie, było nawiązanie bardzo mocnych – i chyba trwałych – zawodowych i prywatnych przyjaźni z ludźmi, którzy w początkowym momencie wydawali się tak odlegli: geograficznie, kulturowo, a nawet historycznie.

Ważna nie tylko dla mnie osobiście, ale dla mojej pracy w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Gdańskiego – gdzie m.in. odpowiadam za wdrażanie i nadzór komputeryzacji – była możliwość pracy „na żywo” w systemie Virtua: począwszy od jego instalacji, poprzez konfigurację parametrów i pracę w poszczególnych modułach. Bezpośrednio bowiem po powrocie z Syberii w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Gdańskiego miała miejsce migracja bazy bibliotecznej z systemu VTLs Classic do VTLs Virtua. Nabyte doświadczenia przyspieszyły z pewnością pełne wdrożenie oprogramowania.

Jestem w stałym kontakcie z Tatianą Luziną i Paszą Lou (informatykiem): pomagamy sobie nawzajem zmagając się z wciskaniem naszych – jeszcze trochę tradycyjnych – bibliotek w ramy nowoczesnego systemu bibliotecznego.

European Union ... in Siberia – join project of the Kuzbas State Technical University in Kemerovo and West European universities

Author participated as a „*candidate country invited consultant*” in TEMPUS TACIS JEP project: “*UPGRADING LIBRARY AUTOMATION SYSTEM & SERVICES AT KuzSTU*”.

Objectives of the project were:

- to improve the services to Library users at Kuzbas State Technical University by upgrading the automation system through implementation of VTLS integrated software
- encouraging co-operation between libraries in Kemerovo.

Methods to reach the objectives were:

- trainings and workshops at the KuzSTU library
- study visits at libraries in Exeter, Sheffield, Lund and Tomsk

The project achieved its twin objectives of installing and implementing all modules of VTLS Virtua software in the Kuzbass State Technical University – KuzSTU Library and of encouraging local co-operation among the major libraries in Kemerovo.

The VTLS software implemented in KuzSTU represents a very considerable advance over the simple software used previously for a limited range of functions in the Library. The key success of the project has been to assist library and computing staff at KuzSTU to realize the full potential of the software and to begin to implement far-reaching changes in the structure and services of the Library.

All members of the project consortium took part in Project Management Meetings in Exeter, Lund and Kemerovo. At these formal meetings, past progress was reviewed and plans made for future activities. Library staff from KuzSTU library had a chance to visit several university libraries in West Europe.

This project had an additional value for Russian librarians: as they have very limited access to foreign journals, books and events (conferences, workshops) 2-years long cooperation and contacts with Western partners allowed them to improve their professional skills according to European standards.